

Zamanın Ruhu Eğitimi: Literatür Taraması ve Bir Perspektif Önerisi

Artık az kelimeyle mümkün olduğunca çok şey anlatma devrini yaşıyoruz. Hiç başaramam baştan söyleyeyim. Yoksa zaman birçok şey için yetersiz kalıyor, bırakın yapmak istediklerimizi, yapmak zorunda olduğumuz rutin işlere yetişememekten şikâyetçiyiz. Onun için zamanı ekonomik kullanmak şart. Bir tür zaman tasarrufundan bahsediyorum, dolayısıyla zaman israfının da önüne geçilmesi taraftarıyım. Zaman mefhumunun belirleyiciliğini konuşmak herhalde gereksiz bir çaba olur. Planlama kavramı artık biraz demode de olsa bu yüzden hayatımızda var zaten. Şimdilerde daha çok yönetim kullanılıyor. Planlama & yönetim zamana karşı yarışı dizginlemek veya zamanı kontrol etmek için kullanılan birer araç sadece. Takvim, alarm, saat, aylar, yıllar, yüzyıllar gibi... Bana kalırsa, tüm bunlar bir tür zamana karşı mahcup olmamak çabasının sonucunda insanın zamansal ve mekânsal doğadan kopardığı avantajlar.

Beş yıllık kalkınma planları ve son dönemde 5018 sayılı kanunla şart koşulan dönemsel stratejik planlar aslında içindekilerin hepsi başarılmasa bile, ki genellikle öyle oluyor, hiç değilse zamanın *kurumsal kimliği* olan *tarihe* not düşülmek için tasarlanmış belgeler. Yani zaman ham maddesi, insanoğlunun onu işlemesiyle & kurumsallaştırmasıyla tarihe dönüştürülüyor, böylelikle insanlık zaman üzerinde tasarruf ve tahakküm kurmuş sayıyor kendini. Nafile... Aslında, 21. Yüzyıl Öğrenci & Öğretmen & Okul Modeli, 2023 Vizyonu gibi hedef temelli çizilen çerçeveler de böyle zaman yönetimi diyebileceğimiz kavramsallaştırmalardan ibaret. Dikkat lütfen, şu anda Türkiye’de tartışılan 2023 Vizyonu da dahil, ki % 100 destekliyorum, diğer tüm planlama ve hedefler kümesinin *ne* olduğunu değil *nasil* ortaya çıktığını sorunsallaştırmaya gayret etmekteyim.

İşler biraz karmaşıklaşıp derinleşince bilim felsefesi *zaman* ile uğraşmaya başlayınca, *fütürizm* & *romantisizm* & *teleoloji* gibi düşünce & yöntem akımları doğuyor... Hep zamanın tarihe, yani bilgiye tahvilinden söz ediyoruz. Geleceğe bağlanma... Geçmişe öykünme... Sonluluğa tapınma... *Kronos...Telos... Nomos...*

Nitekim, zamanı eğitmek veya evcilleştirmek imkânsız. Duracaksın, yavaşlıyacaksın, geriye gideceksin diyemiyoruz veya öğretemiyoruz mesela ne kadar uğraşsak; *zamanla* ne kadar zaman da geçiresek sınıfta kalan hep biz oluyoruz, zayıf not alan, azar işiten... O yine hep bildiğini okuyor.

İşte *‘zamanın ruhu eğitimi’*, bu duygularla düşünmeye başladığım bir perspektif. Madem paylaşma ve toplanma sebebimiz eğitim... Hiç aklımıza geliyor mu? Peki yahu bu kadar planlama, bu kadar program, bu kadar müfredat, bu kadar öğretmen, bu kadar eğitim fakültesi, bu kadar öğrenci & veli, bu kadar eğitim-öğretim malzemesi, bu kadar politika, bu kadar akademisyen, bu kadar yayın, bu kadar yabancı yayın, bu kadar okul, bu kadar sınıf, bu kadar kitap, bu kadar bütçe, bu kadar plan & proje, bu kadar akıllı tahta, bu kadar ‘eğitimci’, bu kadar eğitim sistemi, bu kadar genel müdürlük, bu kadar grup başkanlığı, şimdilerde bu kadar tablet ama hala işler istediğimiz gibi değil? Hala eksik bir şey var. İşte ben bu eksikliği ‘zamanın ruhu eğitimine’ bağlıyorum. Daha doğrusu onun eksikliğine... Zamanı önemsememeye, zamanın tarihe evrildiği noktaların ‘öğrenme yoldaşlığını’ görmezden gelmeye, zamanın kurumsal kimliğini yeterince ciddiye almamaya... Hadi bakalım öyleyse, benimkisi de e-öğrenmeye karşı z-öğrenme, e-okula karşı z-okul... Kim ne diyebilir?

Herşeyden önce, önerdiğim, hadi test sürüşünü yaptığım diyelim, *‘zamanın ruhu eğitimi’*, ne ödevi verilebilecek kadar ete kemiğe bürünen, ne köşesini yapabileceğimiz şekilde heykelleşen veya

resimleşen, ne ölçüp değerlendirebileceğimiz kadar objektif, ne müfredata dökülebileceğimiz kadar sayılı ve içeriği oluşturulmuş bir kavram. *Zamanın ruhu eğitimi* bunlardan başka bir şey. Peki ne?

'Zamanın ruhu' yerleşik bir düşünce biçimi. İlk defa ben tedavüle sürmüyorum. Hemen her dilde en yaygın biçimde Almanca karşılığı olan *Zeitgeist* kelimesi kullanılıyor ki onun bir hikayesi var. Ünlü Alman filozof Herder, Latince'de 'zamanın bekçisi' anlamına gelen *genius seculi* tabirini Almanca'ya böyle çeviriyor. Belli bir grubun veya ulusun içinde yaşadıkları dönemin kültürel, siyasi, ahlaki, bilimsel ve entelektüel iklimiyle şekillenmesi ve bazı şartların olgunlaşmasına tekabül ediyor. Herder ne diyor: 'zaman fikirlerin ve düşüncelerin nedenselliğine şekil verir'. Herder'in sorusu da şu: 'Zamanın ruhu bize hizmet mi etmeli, yoksa bizi yönetmeli mi?' Anlayacağınız zamanın ruhu metafizik ve aşkın & transandantal bir kavram. Ama *Zeitgeist*, Batı rasyonelitesinin ve modernizminin arkasını yasladığı ve üzerine inşa edildiği diğer tüm metafizik kavramlar gibi (burası çok önemli ayrıca üzerinde durulması gereken bir konu sonra paradigmlar nereden çıkıyor diye tırım tırım arıyoruz, Kuhn bu bağlamda Herder'in takipçisidir), tarih bilinci oluştururken, kısaca tarih yazarken, nedensellik gücü tesis eder. Kısaca, zamanın ruhuna *rağmen* sonuca ulaşılması, *zamana* rağmen başarılı olmak veya olamamak ile eş tutulabilir. Herder, Martin Luther'in niçin başarılı olduğunu, buna karşın Avusturya Kralı 2. Joseph'in niçin başarısız olduğunu 'zamanın ruhuna' bağlar. Birisinde zamanın şartları öyle olgunlaşmıştı ki Luther'in başarısız olması beklenemezdi, diğerinde Joseph ne yaparsa yapsın başarısız olmaya mahkûmdu. Herkesin kendisine ait, kendisini ait hissettiği eğitim dünyasını bu gözle okumaya davet ediyorum. Biz & siz neye mahkûmuz?

Buraya kadar biraz ahkâm kestik... Bundan sonra zamanın ruhuna uyararak, bulut, küme, *hashtag*, etiket mantığını kullanarak ilerleyelim. Düşünceyi kavramları yan yana koyarak görselleştirelim. Buraya kadar soyutlaştırdığımız ve eğitim süreçlerimizdeki başarısızlıklarımızı ve bir türlü olmuyor, yapamıyoruz hayıflanmalarımızı bağladığımız zamanın ruhu eksikliğinin yanına ilgili gördüğümüz diğer konuları koyalım. Sosyal inovasyon mesela, toplumumuzda, devlet politikalarımızda ve kadrolarımızda, sosyal inovasyon ne kadar yerleşmiş? Yenilikten ne anlıyoruz? (Mesela benim en çok gördüğüm şey fırında makarnayı lazanya diye satmak sendromu) Bir tür kavram kurnazlığı (sahtekârlığı diyeceğim de dilim varmıyor) Paradigmanın anlamını hazmedebildik mi? Eğitim ekosisemi bundan ne kadar faydalıyor? Dahası eğitim ekosistemi bundan faydalanabilecek donanımına sahip mi? Bu bir soru. Geleneksel ve modern arasındaki bağlarımız nasıl? Bu da bir soru. Pedagoji ihtiyaçları karşılıyor mu? Yoksa zamanın ruhu için çok mu tekil kalıyor? Disiplinlerarası bakışta ne kadar yol aldık? Gelecek okumalarını ne kadar sağlıklı yapabiliyoruz? *Çocukerkil* toplumlar, daha önce hiç yaşanmamış hızda gelişen dijital buluşlar, yeni sosyalleşme mecralarının ortaya çıkışı ve bunların gitgide sayısallaşması... Zamanın ruhu ile mükemmeliyetçilik arasındaki bağ? Nasıl bir dünyada yaşıyoruz? Trendler neler? Her gün uyandıığımız dünyada dünden neler kalmış? Küresel hiper-bağımlılığın neresindeyiz? Bilgi akışının, üretiminin ve tüketiminin neresindeyiz? Dijital yerli miyiz? Dijital göçmen miyiz? Çoklu zekâ mı, kalıtsal zekâ mı, duygusal zekâ mı? Yoksa zamanın ruhu ayrı bir zekâ türü mü?

Eğer bu soruların tümü retorik sorular ise, yani soruyu soran cevabını da biliyorsa, o aynı soruyu soran size bir şey daha söylesin, zamanın ruhu Türkiye'ye eğitim ve öğretimde ön almayı şart koşmaktadır. Diğer bir ifadeyle zamanın ruhu eğitimi bir ön alma biçimi olarak ele almak mecburiyetindeyiz. Bir kere bürokrasinin bir çözüm olamayacağı çok kesin. Benim ümidim Alvin Toffler'in ortaya attığı *adhokraside*... Bir de *sosyal inovasyonda*... Sonra belki açarız...

Şimdi asıl meseleye geleceğim. Kaynaklar ışığında 'Zamanın Ruhu Eğitimi'... ta ta ta taaaa.... Douglas Thomas and John Seely Brown, *Öğrenmenin Yeni Kültüründe*, Zamanın Ruhu Eğitiminden başka bir şey anlatmıyor. Zaten kitabın altbaşlığında sürekli bir değişimin gerektirdiği dünyaya atıf mevcut. Yazarlar, sadece okula sığmayan, sığdırılamayacak, bütün insanlığı çevreleyen yeni bir öğrenme kültürü zaruretin altını çiziyorlar. Bu öğrenme biçimini 21. Yüzyılın olmazsa olmazı olarak görüyorlar. Burada 21.yüzyıl bir zamanın ruhu fenomeni olarak karşımıza çıkıyor.

Başka bir çalışma duygusal zekâyı zamanın ruhu eğitimi ile bağdaştırıyor. Bizim pek duymaya alışık olmadığımız, ama bu satırların yazarının yüksek lisans hocalarından meşhur siyaset felsefecisi Ernesto Laclau'nun sıkça tekrar ettiği *emansipasyon* kavramı zamanın ruhuyla olan ilişkisini şimdi daha iyi anlayabiliyorum. Yani zamanın zincirinden, tarihin yükünden, zamanın ruhunu idrak ederek arınma, prangalardan kurtulma... Zamanın ruhu eğitimi bu yönüyle herhangi bir toplumun tarihle olan hesaplaşmasındaki pranga kırıcı görevi görüyor. Zamanın ruhu eğitimi aynı zamanda kişilik oluşturma çabalarının bir parçası. Anı tanımlıyor ve bizlere o an ne yapılması icap ediyorsa onu yapmamızı telkin ediyor. Sırası gelmişken, bazı kaynaklarda zamanın ruhunun eski Türkçe'de *vakt-i merhun* olarak ifade edildiğini gördüm. Hayır, kesinlikle katılmıyorum. Böyle bir eşleşmeyle eğer aradığımız, vaktin nakte çevrilmesi bence en uygunu olacaktır. Burada bir örnek vermek isterim. Tasavvufun baştan aşağıya öğrenme yoldaşlığı prensibi uyarınca tertip edildiğini, *ibn-ül vakit* ve *nakt-ül vakit* gibi kavramları kullanmalarından anlıyoruz. Ah o mutasavvıflar yok mu, her zamanın adamı, zamanın ruhunun sahibi... Yani zamanın insanı & çocuğu olmak, vakti nakde, o vakit neyi gerektiriyorsa ona harcamak... Bakınız zamanın ruhu eğitimi ve öğrenme yoldaşlığı nasıl da karşımıza aynı bağlamda çıkıyor.

Harvard Business Review'de yayınlanan '*zamanın ruhu liderliği*' başlıklı mükemmel bir yazı (desenize mükemmel olmasa orada işi ne) ABD'de 150 yıl boyunca iş dünyasının 1000 önde gelen ismini incelemiştir. Üç tip insan bulmuşlar; girişimci, yönetici ve lider. Bu tipolojiden ödünç alarak onların iş dünyasına uyguladığı ve zamanın ruhu konusunda belirleyiciliği bulunan altı göstergeyi eğitime uyarılmanın da son derece gerekli ve yararlı olduğu görüşümdedir: *hükümet müdahalesi (dahli de denebilir)*, *küresel olaylar*, *demografi*, *sosyal motifler&değerler*, *teknoloji ve işgücü*. Ve belki de yazarların en önemli tespiti, diğer bilindik zeka türlerinin yanında *zamanın ruhu zekası* diye tercüme edebileceğimiz (*contextual intelligence*) kavramını önermeleri. Gel de mest olma! İşte burada zamanın ruhu, öğretmen, öğrenci, veli, yönetici, idareci, siyasetçi, gazeteci, sivil toplum, özel sektör için ayrı şeyler ifade edebilen eğitim kavramı için toparlayıcı, bütünleştirici bir yapıştırıcı görevi görmektedir. Eğitim adına ne yapılıyorsa bu mercekten bakmak bize eğitim konusunda ön aldrabilir. Bir de teklifim var, gücüm ve zamanım olursa yapmak isterim. 4 Mayıs 1920'de Rıza Nur Bey'le başlayan ve Sayın Bakanımız Ömer Dinçer Bey'in 75. Milli eğitim bakanlığı arasındaki tüm bakanlara bu zamanın ruhu analizinin yapılması ve eğitim politikaları konusunda bir tipoloji oluşturulması, yukarıdaki altı zamanın ruhu faktörü gibi bizde eğitime yön veren etmenlerin belirlenmesi... İyi bir yüksek lisans tezi olabilir.

Alan Bundy'nın zamanın ruhu okuması teknoloji üzerinden. O kadar ilginç alıntıları var ki. 1758 tarihli bir yazıyı koymuş makalesine, 'her hafta eğitim üzerine yeni fikirler ortaya çıkıyor' demekte. Okur-yazarlığın nasıl da boyutsal değişiklikler yaşadığını gözler önüne sermekte. Bundy'ye göre zaman ve tarihin önyargı üretmekte üzerlerine yok. Zamanın ruhu eğitimi ise bu önyargıları yerle yeksan etmek için var.

Zamanın ruhunu eğitiminin içinin doldurulması için, Talwar ve Hancock'un hazırladığı geleceğin meslekleri raporu zaten başlı başına bir yardımcı. 2010-2030 arasındaki dönemde yeni gelişen mesleklerin isimlerine bakmak bile insanın içinini bir tuhaf ediyor: *holografiker, ölüm planlayıcıları, sanal polis, vücut parçası tasarımcısı, uzay seyahati rehberi, hafıza artırma cerrahisi, makine dilbilimcisi...* Bunlar zaman ve tarihle anlaşılabilir. Bunlar zamanın ruhuyla okunur, yazılır ve anlaşılır. Zamanın ruhu okur-yazarlığı şart!

Son olarak, New York Times'ın kıdemli başyazarı Thomas Friedman'ın imkân olsa da herkes *Bir Zamanlar Biz: ABD kendi icat ettiği dünyada nasıl geri düştü ve bu farkı nasıl kapatabiliriz* başlıklı kitabını okuyabilse. İşte orada zamana ve tarihe karşı kaybedilen bir yarışta, zamanın ruhunu yakalayıp nasıl aynı düzeye çıkabiliriz sorusunun muhakemesi mevcut. Aynı bağlamda, ABD'de bulunan *National Center on Education and Economy*'nin başkanı Marc Tucker'ın *Şangay'ı Altetmek* kitabı muhakkak okunmalı. Bu kitapta herhangi bir eğitim sisteminin dünyadaki en iyi örnekleri bakarak nasıl yeniden kurgulanması gerektiği analiz edilmiş. Bu insanlara karşı ayrı bir hayranlığım yok ama yaptıkları için, bizde hiç yapılmayan zamanın ruhu analizlerinin önünde saygıyla eğiliyorum. Bir kıyak olarak da bu iki ismin beraber katıldığı bir panelin videosunu ekliyorum ki izlemeyen ve anlamaya çalışmayan çok şey kaybeder: <http://vimeo.com/32543264>

Zamana karşı kaybediyoruz. Zamanla başa çıkamıyoruz ve Türk Eğitim Sistemi'nin önemli bir zaman, zamanlama, zaman yönetimi, zaman okuma sorunu var. Daha önemlisi zamanın ruhu, Demokles'in kılıcı gibi üzerimizde sallanıyor. Bizim ciddi biçimde *sosyal inovasyonistlere* ihtiyacımız var. Acilen zamanın ruhu eğitimi, öğrenme yoldaşlığıyla bağdaştırıp, kuramsal köprüleri atıp zamanın ruhu uzmanları yetiştirmemiz gerekiyor. Bir karar vermemiz lazım, zaman mı bize hizmet edecek, biz mi zamana? Yoksa sonra 'anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az' demişti demeyin.

gokhan.yucel9@gmail.com

Kaynakça:

Alan Bundy, *Zeitgeist: information literacy and educational change* (Paper presented at the 4th Frankfurt Scientific Symposium Germany, 4 October 2004).

Anhtony J. Mayo ve Nitin Nohria, *Zeitgeist Leadership* (Harvard Business Review, 2005).

Douglas Thomas, John Seely Brown, *A New Culture of Learning: Cultivating the Imagination for a World of Constant Change* (CreateSpace, 2011).

Frederick M. Barnard, *Herder on Nationality, Humanity and History* (McGill-Queen's University Press, 2003).

George Siemens, *Connectivism: Learning Theory or Pastime of the Self-Amused?* (2006).

John Mayer, Peter Salovey, David R. Caruso, *Emotional Intelligence as Zeitgeist: As Personality and as Mental Ability* in Reuven Bar-On, James D. A. Parker, Daniel Goleman, *The Handbook of Emotional Intelligence : Theory, Development, Assessment, and Application at Home, School and in the Workplace* (Jossey Bass, 2000).

Marc S. Tucker, ***Standing on the Shoulders of Giants: An American Agenda for Education Reform*** (National Center on Education and Economy, 2011)

Marc S. Tucker , ***Surpassing Shanghai*** (Harvard Education Press, 2011)

Philip C Candy, Learning for life: information literacy and the autonomous learner: proceedings of the second national information literacy conference (University of South Australia, 1996)

Rohit Talwar, Tim Hancock, ***The shape of jobs to come Possible New Careers Emerging from Advances in Science and Technology: 2010 – 2030*** (Fast Future Research, 2010)

Thomas L. Friedman ve Michael Mandelbaum, ***That Used to Be Us: How America Fell Behind in the World It Invented and How We Can Come Back*** (Farrar, Straus and Giroux, 2011)